

УДК 342.7

*Григор Олег**Кандидат наук з державного управління (м. Черкаси)*

ГРОМАДЯНСЬКА ДЕМОКРАТІЯ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Розглядаються особливості громадянської демократії в сучасному світі, сутність якої особливо яскраво проявляється у діяльності міжнародних громадських організацій та рухів..

Ключові слова: людина, політика, демократія, громадянська демократія, консенсус, толерантність.

Успішне функціонування демократії залежить від громадян як самостійних індивідів. Це означає здатність зберігати власну особистість, уникати порожності й самотності за допомогою ресурсів власного інтелекту. У сучасному світі існує ціла низка тенденцій і чинників, які нині і в недалекому майбутньому будуть загрожувати демократичним інституціям: зростання прихильників крайніх форм націоналізму, релігійна нетерпимість і теократичні прагнення, тероризм і кримінальне насилля, криза сучасної моделі суспільно-політичного устрою, яка домінує у більшості розвинених країн світу, зростання ролі, що її відіграють у політиці фахівці з реклами й консультанти з питань засобів масової інформації, брак цікавості громадян до державних справ, коли не йдеться про захист їхніх конкретних інтересів. Як зазначає з цього досвідчений практик міжнародної дипломатії Г. Кіссінджер: «Політики, які перебувають під тиском електорату, неохоче звертаються до проблем, саме існування яких виходить за межі виборчого циклу» [1, с. 260].

Демократія як основа управління має більшу стримуючу силу тільки в тих країнах, де існує спільність інтересів і фундаментальних цінностей, які поділяються переважною більшістю громадян. Саме це робить можливим життя демократичного, парламентського правління. Занепад демократії настає тоді, коли розпадається єдність цінностей та інтересів, коли не існує більше загальної згоди стосовно основних принципів і завдань, коли прихильники тих чи інших партій більше не прагнуть працювати разом з державою, але самі хочуть стати державою [2, с. 40].

Сучасні демократичні інститути і практики здатні розв'язувати проблеми між владою та суспільством мирним шляхом, що й виявляється найбільшим підтвердженням її випереджаючої ефективності порівнянно з іншими формами суспільного устрою. Незважаючи на всі труднощі, з якими зіштовхуватися демократії на своєму тернистому шляху, актуально залишиться думка, висловлена Р. Далем: «...демократична ідея не втратить своєї привабливості для людей у недемократичних країнах, і в міру того, як у цих країнах будуть формуватися сучасні, динамічні і більш плюралістичні суспільства, їх авторитарним урядам стане все важче протидіяти устремлінням до розширення демократії» [3, с. 482].

Саме тому громадянська демократія є не менш важливим елементом, ніж прийняття конституцій та впровадження формальних демократичних інститутів. Особливо яскраво це проявляється зараз у діяльності міжнародних громадських організацій та рухів, появи поняття «громадянська дипломатія», створення громадянських мереж по всій планеті. Актуалізація проблематики міжнародних громадських об'єднань відбулася у другій половині ХХ ст., коли стало очевидно, що громадянське суспільство має раніше незатребуваний потенціал налагодження діалогу між державами та володіє інструментарієм впливу на міжнародні відносини. В 60-х рр. ХХ ст. набули значної популярності міжнародні організації, метою яких стало здійснення громадянської миротворчої місії в гарячих точках планети. Це був час загострення протиріч між двома світовими системами (соціалістичною та капіталістичною). Громадянське суспільство намагалося «деполітизувати» міжнародні відносини, вивести гуманітарні проблеми та питання прав людини поза політичну боротьбу світових лідерів. Особливо ці процеси прискорилися під час останньої фази глобалізації, яка остаточно інтернаціоналізувала громадянське суспільство.

Український вчений В. Бебик пропонує розглядати глобальне громадянське суспільство як планетарну сукупність усіх громадян світу, їх вільних об'єднань і асоціацій, пов'язаних суспільними відносинами, що перебувають за межами новостворюваної глобальної держави (наддержавних, міждержавних і державно-національних політичних структур), її директивного регулювання і регламентації, що гарантуються й охороняються політичними структурами глобального світу. Таке розуміння формальних і неформальних структур, на думку В. Бебика, дає підстави говорити про такий специфічний об'єкт дослідження політології, як глобальне громадянське суспільство [4, с. 145].

В такому глобалізованому громадянському суспільстві на перший план виходять саме неформальні структури, які виступають провідними акторами міжнародних політичних процесів. Громадянське суспільство, тим більше в умовах прискореної глобалізації, потребувало широких об'єднань задля досягання більш високих цілей: сприяння демократизації нових держав, гуманізації існуючої соціально-економічної системи тощо. Причинами корінних змін інститутів громадянського суспільства стали: посилення демократичних процесів у сфері внутрішніх і міжнародних відносин, «інституційним вираженням» яких є неурядові об'єднання; трансформація в сфері національних інтересів держав: рух від державних інтересів (суверенітету) до загальнолюдських цінностей, таких як права людини й захист навколишнього середовища тощо; недостатні можливості окремих держав і міжнародних урядових організацій для їхнього вирішення; зростаюче бажання індивідуумів збільшити контроль над процесом прийняття рішень у питаннях, які зачіпають їхні життєві інтереси (захист навколишнього середовища економічний і політичний розвиток, права людини й ін.); розширення можливостей транскордонних зв'язків і діяльності громадськості різних країн, технологічного прогресу [5, с. 71]

В. Кулик також особливий акцент робить на ролі мережевих структур глобального громадянського суспільства, які в останнє десятиліття стають провідними гравцями міжнародного політичного процесу. Під міжнародними мережевими громадськими ініціативами, на його думку, слід розуміти міжнародні неформальні мережі громадянської дії (сукупність інституалізованих неурядових організацій, спільнот та неформальних ініціатив), в яких відсутні внутрішні ієрархічні відносини, наявна кооперація ресурсів та, певною мірою, спільна ідеологізована мета. Прикладами міжнародних мережених громадських ініціатив є альтер-глобалістський рух, рух проти кліматичних змін, рух за демократію, ряд експертних та фахових мереж з питань боротьби з бідністю тощо. Специфічною відмінністю міжнародних мережевих громадянських ініціатив від традиційних міжнародних неурядових організацій є відсутність єдиного органу управління та множинність центрів прийняття рішень. Водночас єдність міжнародних мережених громадських ініціатив забезпечено ідеологічними конструктами та спільною конкретною метою. Усередині осередків мережі можуть співіснувати найрізноманітніші способи управління: ієрархічні (як в армії або церкві), демократичні, аморфні (як у родині, де всі знають свої обов'язки й добровільно їх виконують), комбіновані й так далі [5, с. 70–71].

Г. Тараненко відзначає, що вплив міжнародних неурядових організацій на міжнародні відносини, на політику окремих держав, на відміну від міжурядових організацій, як правило, не проявляється у прямій формі. Разом з тим не є поодинокими випадки, коли проекти, що розробляються соціальнополітичними, науковими, медичними та іншими неурядовими організаціями, пізніше стають предметом міждержавного регулювання. Серед конкретних механізмів впливу міжнародних неурядових організацій на міжнародні політичні процеси Г. Тараненко називає: по-перше, зв'язок з міжнародними міжурядовими організаціями. По-друге, зростаюча активність у формуванні нових норм міжнародного права. По-третє, міжнародні неурядові організації реалізують свої цілі непрямим шляхом через вплив на громадську думку тієї чи іншої держави, яка, у свою чергу, чинить тиск на свій уряд при прийнятті ним зовнішньополітичних рішень [6, с. 167–169].

Більшість дослідників феномену громадських організацій глобального або регіонального масштабу, їхнє значення бачать у тому, що такі організації в процесі своєї діяльності формують і виражають суспільні інтереси різних верств населення країн світу, беруть участь в підготовці створення міжнародних норм, використовуючи властиві ним засоби і методи, беруть участь в судових процесах міжнародних судів, здійснюють контроль за дотриманням принципів і норм міжнародного права, в деяких випадках, на прохання зацікавлених держав, виконують функцію незалежних неупереджених арбітрів у вирішенні правових суперечок.

Але не завжди вони можуть вирішити суперечності досягнення консенсусу в системі сучасних міжнародних демократичних зносин, а на думку деяких дослідників можуть і ускладнювати світовий політичний процес. Як показує практика, — пише Ю. Біденко — в останні десятиріччя незбалансованість мегаполітичних відносин зростає саме у зв'язку з тим, що на міжнародну політичну арену крім держав вийшли і інші самостійні суб'єкти: різні соціальні (національні, конфесійні, демографічні та інші) групи, що налагоджують самостійні відносини зі своїми прихильниками за кордоном; міжнародні організації, що регулюють ті або інші відносини між політичними суб'єктами; транснаціональні компанії, що ведуть економічну діяльність у різних державах; різноманітні корпоративні структури (ЗМІ, громадські організації, туристичні фірми, терористичні угруповання тощо) і навіть окремі особи (зокрема, релігійні, культурні лідери, бізнесмени міжнародного рівня, професійні лобі, колишні політики, що відіграють посередницькі ролі у врегулюванні

конфліктів). Завдяки сучасній системі міжнародного права навіть пересічний громадянин може виступити опонентом своєї влади, пред'явити претензії іншим державам або міжнародним організаціям [7, с. 74]. Очевидно, що нині державно-центристська модель світу замінюється новою, заснованою на ідеї про те, що колективне благо міжнародного співтовариства повинно розумітися не як колективне благо держав, а як благо його членів, яке забезпечується національними та міжнародними організаціями. І хоча національні держави на сучасному етапі глобалізації поки ще залишаються основними акторами глобального політичного процесу, ряд найважливіших функцій виконують і наднаціональні організації: політичні і військові блоки, коаліції правлячих груп, континентальні і регіональні об'єднання, організації економічної інтеграції і координації, транснаціональні корпорації. Одночасно відбувається взаємодія всіх цих суб'єктів з ООН, іншими міжнародними офіційними і неофіційними організаціями, а також мондіалістськими структурами, різними клубами, фондами, асоціаціями [7, с. 76].

Дійсно, більшість філософів та соціологів схильні до думки, що актори громадянського суспільства щодо міжнародної безпеки виконують відверто «позитивну» рольову функцію, оскільки вони, сповідуючи соціогуманітарні цінності виступають за «демократичний контроль», проти експлуатації та гноблення. Однак не слід забувати, що деякі громадські рухи можуть носити антиглобалістський характер, мати фундаменталістську або антидемократичну спрямованість. Деякі з міжнародних структур переслідують цілі релігійного фундаменталізму, політичного панування, економічної експлуатації. Реалії «безпекоцентричного світу» сповнюють суперечностями подібні дещо ідеалізовані картини — адже не тільки цивільні групи, але й релігійні, націоналістичні рухи діють поза контролем держави, не кажучи про теористичні та екстремістські організації, дедалі активніші на міжнародному (в т. ч. глобальному) рівні. Транснаціональне громадянське суспільство настільки ж піддане конфлікту, як і його контрагент на рівні національних держав, оскільки на рівні миру інституціональні й нормативні вимоги до ненасильницького вирішення конфліктів слабкіше [8, с. 153].

Перспективи розвитку міжнародних громадянських суспільств в інших регіонах світу (окрім Північної Америки) залишають простір для серйозних сумнівів. Адже навіть експерти небезпідставно застерігають, що «глобальне мислення та активність, у тій мірі, у якій вони засновані на переконанні в існуванні універсально-глобальних (тобто західних)

рішень конкретних місцевих проблем, можуть призвести до руйнування національних і місцевих підходів і ініціатив» [9, р. 13]. Відтоді, як апеляції до національної культури, її відродження відіграли свою надзвичайно важливу легітимуючу роль у становленні незалежних держав, дискурс культури найінтенсивніше розгортається у площині міжнародних відносин. Він є невід'ємною складовою, якщо не одним із основних чинників, практик толерантності та протилежних їм кривавих виявів так званих регіональних конфліктів. Повсюдно з'ясовують особливості взаємодії культур притаманні їм релігійні світогляди, етнічно-національний менталітет, переваги тих чи тих традицій чи систем цінностей. Питання про «зіткнення» культур (цивілізацій), а також про відмінності національних культур обговорюються починаючи від публікацій у мас-медіа та масових суперечок на інтернет-форумах, академічних конференціях та закінчуючи спеціальними суспільно-гуманітарними дослідженнями.

Широке ідеологічне протистояння минулого століття замінене гаслами «захисту життя своїх громадян від тероризму» та виправдовування військового насильства апеляціями до «необхідності захисту своєї системи цінностей (способу життя, культури, релігії)». Вияви насильства, немовби зумовлені «обстоюванням своєї культури», стосуються не лише зовнішньополітичної реальності. Факт багатонаціональності, мультикультуралізму, який тією чи іншою мірою притаманний усім сучасним державам, визнається одним із найголовніших у справі впровадження ліберально-демократичних цінностей [10, с. 5].

Вияви насильства змінюють форму, трансформуючись від прямого військового зіткнення на лінії фронту через партизанські дії за активною допомогою населення до непередбачуваних терористичних актів. Конфлікт існує та триває навіть в умовах інтенсивних договірних контактів, як це ми бачимо на відомих прикладах Чечні та палестинсько-ізраїльського конфлікту. Ситуація толерантності, незалежно від безперервних апеляцій до людської терпимості та численних конференцій, на яких аналізуються теоретичні та практичні проблеми толеранції, зазнає поразки за поразкою.

Крім того, перспективу глобальної демократизації дійсно значно ускладнює і сформована структура міжнародних відносин, і асиметричності процесів демократизації в різних регіонах світу — зазначає І. Погорська. Якщо західні суспільства розв'язують проблему подолання дисфункцій представницької демократії, приведення демократичних інститутів у відповідність з реаліями постіндустріальної епохи, то товариствам Півдня і Сходу належить процес вироблення і засвоєння

адекватної для їх умов і традицій демократичної практики, стабільного демократичного порядку. З теоретичних позицій можливі варіативні «сценарії майбутнього демократії»: принципово нові фази демократичного процесу в одних регіонах і його стагнація в інших; переплетіння і взаємне збагачення різних його потоків [11, с. 166].

Нерівномірність розвитку становить суттєвий виклик багатостороннім режимам з лібералізації торгівлі, відкритості фінансових ринків, нерозповсюдження ядерної зброї, у яких США з кінця 1940-х рр. вважали себе визнаним лідером. Питання, чи стануть нові держави-лідери на кшталт Китаю, Індії, Близькосхідних держав зацікавленими учасниками класичних демократичних міжнародних режимів, і якщо вони увійдуть до них — то в якій якості і з якою програмою, й досі очікує відповіді. Натомість створення країнами колишньої периферії власних інституцій та структур режимного типу вважається принциповою загрозою міжнародній стабільності та безпеці, оскільки поставить під сумнів існуючі структури «міжнародного порядку», захист яких стане можливим хіба що із застосуванням сили.

Глобальній демократії може також загрожувати інший чинник міжнародної політики, а саме: розпорошення сил, пов'язане з розповсюдженням зброї масового ураження поміж дедалі дрібнішими суб'єктами світової політики, як це зазначає Зб. Бжезинський. Не лише малі держави, такі, як Північна Корея, отримують щораз більший доступ до такої зброї, але цілком вірогідно, що в недалекому майбутньому фанатичні політичні організації можуть мати її у своєму розпорядженні [12].

Зб. Бжезинський при цьому погоджується, що безпека та керованість можуть стати більш пріоритетними напрямками, аніж розвиток демократії або толерантності. В останні роки ми стали свідками того, що зростає страх перед ескалацією міжнародного тероризму. Найразючішим аспектом цього тероризму є його технічний анахронізм. Донині абсолютна більшість терористичних актів здійснювалася за допомогою інструментів, які легко придбати, і значною мірою ідентичних тим, які використовували анархісти сто п'ятдесят років тому. Більшість терористів надалі послуговується головним чином револьвером і бомбою — пише він [12]. Щоб запобігти такій небезпеці, необхідно буде зав'язати міжнародну співпрацю і впровадити засоби нагляду, які теж можуть суперечити приматові ідеалу демократії [12].

Перевага демократичних тенденцій в рамках глобального демократичного процесу не виключає протилежних, антидемократичних процесів, зокрема в транзитних країнах, що надає підстави говорити про

певний застій в процесі демократизації. Певною мірою це пов'язується з позицією, що «неоліберальна глобалізація вихолощує принцип демократичного правління, вона створює нові екстериторіальні джерела влади. В цих умовах інститути політичної демократії часом стають просто ширмою, що прикриває авторитарну практику» [13, с. 27].

Аналіз розвитку нормативного змісту принципу всезагальної поваги до прав особи красномовно засвідчує, що власне індивід є безпосереднім суб'єктом міжнародного права. Мова перш за все йде про глобальне і гвалтовне порушення прав людини, коли внутрішньополітична ситуація, що склалася в конкретній країні, дозволяє заявляти про систематичні і правдиві, значні недотримання основних прав і свобод. У такому випадку міжнародна (цивілізована) громадськість, переважно, висловлює власне обурення приниженням конкретного індивіда чи певної спільноти і накладає на відповідний тоталітарний режим економічні санкції. Проте даний механізм боротьби, головною мірою, не виправдав себе і є не досконалим у діалозі із природно зумовленими в конкретних ситуаціях антигромадянським режимами. Подібне втручання ззовні, у більшості випадків, призводить до ще більшого нівелювання прав індивіда.

Західні і пострадянські аналітики також вказують на проблему «дефіциту демократії в епоху глобалізації». Крім того, демократизація покликана зробити світ більш передбачуваним в результаті повсюдного встановлення демократичних процедур, а на практиці результати незавершеної демократизації породили цілу когорту гібридних режимів, що зробило сучасний світ ще більш некерованим. Хоча управління (government) і керованість (governance) розглядається як політичний імператив в умовах глобалізації [14, с. 196–196].

Принцип суверенної рівності держав, великих і малих, закріплений у Статуті ООН, цим же Статутом був дещо порушений, оскільки п'ять великих держав було наділено правами, яких не мали будь-які інші члени ООН. Йдеться про постійних членів Ради Безпеки, які мають право вето і тим самим наділені правом істотно впливати на розвиток світових подій. Такими правами не володіють інші держави — члени ООН. Якщо в період створення ООН це пояснювалось внеском великих держав у розгром фашизму, то згодом цей фактор втратив свою актуальність. Дехто зауважує, що слід наділити ФРН і Японію статусом постійних членів Ради Безпеки, але цього дотепер не відбулося, хоча обидві ці країни набули статусу великих західних держав, увійшли до числа найбільш демократичних держав світу, покінчили з фашизмом і мілі-

таризмом, роблять внесок у зміцнення миру, надають істотну допомогу і сприяння слаборозвиненим країнам, на ділі реалізуючи ідеї ООН.

Очевидно, спектр проблем "колективного бачення" має бути підтверджений певними зобов'язаннями, оскільки за інших обставин процес консультацій та узгоджень може бути заблокований у разі зміни співвідношення сил або через незгоду групи учасників продовжувати діалог. У такому разі система зазнаватиме поляризації та еволюціонуватиме до конфронтаційного стану, тобто може вважатися втіленням жорсткої багатоклірності. Отже, різницю між цими моделями визначає ступінь розвитку координаційних механізмів, здатних пом'якшувати суперечності у формі колективних рішень і колективної відповідальності.

Регулювання глобалізації стало основною політичною проблемою, і це в свою чергу спричинило багато обговорень про точну форму, яку має прийняти таке регулювання, так саме як про нормативні принципи та цінності. На думку Н. Вудса саме реформа головних установ глобального управління, як нещодавно було позначено на саміті Тисячоліття ООН, тепер стоїть на світовому політичному порядку денному [15, с. 32]. Прозорість, відповідальність, участь і законність не завжди швидко стають цінностями, пов'язаними з домінуючими дискусіями про цю реформу.

Прогресивні елементи транснаціонального громадянського суспільства організуються і мобілізуються для затвердження політичного тиску на уряди та установи з метою виконання реформи, що стоїть на порядку денному, проте інші рухи і навіть державні режими вбачають у глобалізації світових відносин нові спроби «вестернізації», посяганням на суверенітет, власні правові системи, культуру й традиції, а також новою формою закріплення нерівності.

Тут слід враховувати важливий чинник, що стосується особливостей ухвалення вагомих політичних рішень, пов'язаних із міжнародною, й тим паче – глобальною проблематикою. Навіть якщо уявити, що на міжнародному рівні, у форматі багатосторонніх узгоджень, політичне керівництво провідних держав змогло б знайти певну форму подолання суперечностей і визначити сферу їх спільного інтересу, це ще не означало б, що такі рішення будуть підтримані на рівні національних політичних систем без опору з боку впливових внутрішніх і транснаціональних угруповань (груп тиску). Тому за умов домінування у світовій політиці низки великих держав комплекс обмежень і регулюючих імпульсів міжнародної системи не є вичерпним, оскільки перебуває під впливом «позасистемних» чинників, які найпростіше уявити у вигляді розста-

новки сил між владою та опозицією в окремих країнах та спроможності владних кіл цих країн сформуванати національний політичний консенсус із нагальних питань міжнародної політики та безпеки.

Баланс між факторами суперництва, конкуренції та конфронтації, з одного боку, та факторами гармонізації та узгодження принципів інтересів – з іншого, залишається надзвичайно крихким, оскільки кожна з провідних держав дотримується власних пріоритетів і уподобань. Ці обставини суттєво гальмують досягнення згоди з принципів глобальних проблем, що визначає надто млявий темп зближення підходів і пошуку порозуміння. Водночас політичне керівництво провідних держав перебуває під тиском чинників необхідності, які змушують їх досягати принаймні часткових компромісних рішень, що час від часу даватимуть змогу уникати небезпечного загострення протиріч та найбільш руйнівних наслідків імовірної конфронтації. Проте зазначені прояви взаємодії навряд чи можна визнати міцними та стабільними, оскільки ухвалення політичних рішень, що визначають політику та стратегічний курс провідних держав, залишається прерогативою їх керівних органів на національно-державному рівні.

Перспективним напрямком, у бік якого може відбуватися подальший розвиток функцій міжнародної системи, є спроможність розв'язання глобальних проблем, включаючи регулювання економічних, екологічних і біологічних умов виживання людства, збереження екосистем і придатних для відтворення умов навколишнього природного середовища, раціоналізацію використання і розподілу ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Киссинджер Г. Нужна ли Америке внешняя политика? / Г. Киссинджер; [пер. с англ.]. — М.: Ладомир, 2002. — 352 с.
2. Хэллоуэлл Дж. Х. Моральные основы демократии / Дж. Хэллоуэлл; [пер. с англ.]. — М.: ППП (Проза, Поэзия, Публицистика), 1993. — 144 с.
3. Даль Р. Демократия и ее критики / Р. Даль; [пер. с англ.]. — М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2003. — 576 с.
4. Бебик В. Глобальне громадянське суспільство: теорія, методологія, менеджмент / В. Бебик // Політичний менеджмент. — 2006. — № 2 (17). С. 140–147.

5. Кулик В. О. Вплив міжнародних мережевих громадянських ініціатив на безпекову політику України / В. О. Кулик // Наукові записки НаУКМА. — 2009. — Т. 95. Політичні науки. — С. 69–74.
6. Тараненко Г. Г. Міжнародні неурядові організації і процеси демократизації / Г. Г. Тараненко // Політологічний вісник. [зб-к наук. Праць]. — К.: ІНТАС, 2009. — Вип. 43. — С. 162–173.
7. Біденко Ю. М. Суб'єкти політичного процесу глобального рівня та Україна: деякі тенденції / Ю. М. Біденко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Питання політології». Харків, 2008. № 796. С. 73–78.
8. Полтораков О. Ю. Глобальне громадянське суспільство в системі міжнародних відносин / О. Ю. Полтораков // Дослідження світової політики. [зб. наук. пр.]. — К.: Ін-т світової економіки і міжнародних відносин НАН України. — 2008. — Вип. 44. — С. 149–156.
9. Halperin S. Effective Resistance to Corporate Globalization / S. Halperin, G. Laxer (eds.) // *Global Civil Society and Its Limits (International Political Economy)*. — Palgrave Macmillan, 2003. — P. 1–21.
10. Бистрицький Є. Конфлікт культур і філософія толерантності / Євген Бистрицький / У кн.: *Ідея культури: виклики сучасної цивілізації*. — К. «Альтерпрес», 2003. — С. 3–11; С. 77–96.
11. Погорська І. І. Демократизація в сучасному світі: тенденції поширення і перспективи розвитку / І. І. Погорська, Д. М. Лакішик // *Проблеми міжнародних відносин*: [зб. наук. праць / наук. ред. Канцелярук Б. та ін.]. — К.: КиМУ, 2013. — Вип. 7. — С. 154–173.
12. Бжезинський Зб. Демократія перед лицем глобалізації / Збігнев Бжезинський; [пер. з англ.] // Часопис «І» [Електронний ресурс]. — 2000. — Число 19. — Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n19texts/bzezinsk.htm>
13. Вебер А. Б. Неолиберальная глобализация и ее оппоненты / А. Б. Вебер // *Полития*. — 2002. — Т. 25. — № 2. — С. 22–36.
14. Ильин М. Политическая глобализация: институциональные изменения / М. Ильин // *Грани глобализации: трудные вопросы современного развития: сб. науч. статей; [предисл. и послесл. М. С. Горбачев] М.: Альпина Паблишер, 2003. С. 193–248*
15. Woods N. Good governance in International Organization / N. Woods // *Global Governance*. — 1999. — № 5. — P. 39–61.

Стаття надійшла до редакції 14.01.2015 р.

Григор О. Гражданская демократия в современном глобализованном мире

Рассматриваются особенности гражданской демократии в современном мире, сущность которой особенно ярко проявляется в деятельности международных общественных организаций и движений.

Ключевые слова: человек, политика, демократия, гражданская демократия, консенсус, толерантность.

Grygor O. Civic democracy in modern globalized world

The peculiarities of civil democracy in the modern world, the essence of which is particularly evident in the work of international non-governmental organizations and movements.

Keywords: human, politics, democracy, civil democracy, consensus, tolerance.